

Περίοδος τέλους 18ου αἰῶνος

Περίοδος τέλους 18ου αἰῶνος

Τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. ἔφερε στροφὴν εἰς τὴν περὶ τὸ προσκυνηματικὸν καθεστῶς ἐξέλιξιν τῶν διπλωματικῶν πραγμάτων, πρὸς τὴν παγίωσιν τοῦ καθεστῶτος, ὡς σήμερον γνωρίζομεν τοῦτο, ἤρχισε δὲ καὶ τὴν διαδικασίαν ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως καὶ οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζή τῷ 1774 ὑπεχρέωνε τὴν Τουρκίαν νὰ δεσμευθῇ περὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ βίου τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων της καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν πρόσωπον προστάτου τῶν Χριστιανῶν τῶν Ἁγίων Τόπων.

Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἀρμένιοι κατέβαλον προσπάθειας ἐπεμβάσεως εἰς τὸν Φρικτὸν Γολγοθᾶν, εἰς Γεθσημανὴν καὶ Βηθλεέμ, ἀλλ' ἀπέτυχον. Οἱ Ἀρμένιοι, προσπαθοῦντες, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, νὰ ἀποκτήσωσι περισσότερα δικαιώματα εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον μέσῳ συμμετοχῆς των εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ μετ' ἐνδεχομένην καταστροφὴν, ἔθηκαν πῦρ εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἀποτελούμενον τότε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ ξυλίνων μερῶν, ἐν ἔτει 1808. Τὸ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ Β' ἐκδοθὲν διάταγμα (1809) περὶ ἀνοικοδομήσεως τοῦ Πανσέπτου Ναοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπὸ μόνων τῶν Ἑλλήνων, ὠδήγησεν εἰς ἔντονον ἀντίδρασιν τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἀρμενίων, προσπαθούτων παντὶ τρόπῳ, ἀκόμη καὶ διὰ βιαιοπραγιῶν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν, νὰ παρακλύσουν τὴν ἐπισκευὴν τοῦ Ναοῦ, ἄχρις ὅτου ἐπιτύχουν τὴν ἔκδοσιν εὐνοϊκωτέρου πρὸς αὐτοὺς φερμανίου περὶ ἀνακατασκευῆς τοῦ Ναοῦ. Τελικῶς, ὁ Πάνσεπτος Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, οἰκοδομηθεὶς δι' ἰδρώτους, αἵματος καὶ χρημάτων τοῦ ὑστερήματος τοῦ ὑποδούλου «Γένους τῶν Ρωμαίων», ἐνεκαινιάσθη τὴν 13ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1810, ἡμέραν μνήμης τῶν Ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, χαρακτηρισθεὶς ὡς «τὸ θαῦμα τῆς Πίστεως τῶν Ἑλλήνων».

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, θέσασα τοὺς Ἁγιοταφίτας, μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τὴν δυσμενῆ κατηγορίαν τῆς κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης προδοσίας, ἤνοιξε τὸ πεδίον εἰς τοὺς ἑτεροδόξους διὰ τὴν πολυπόθητον αὐτοῖς ἔξωσιν τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν Ἁγίων Τόπων, ἐνῶ οἱ Ἁγιοταφῖται ὑφίσταντο τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ Ἀρμένιοι κατέλαβον μέρος τῆς Σιών τῷ 1824 καὶ προσεπάθησαν νὰ καταλάβουν καὶ τὸν Γολγοθᾶν, ἀπέκτησαν δὲ τὰ αὐτὰ τοῖς Λατίνοις δικαιώματα εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Τῷ 1834, ὅτε ἡ Παλαιστίνη εὐρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἰμπραὴμ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν εἰς τὰ Προσκυνήματα ἐργασιῶν ἀνοικοδομήσεως, ἀπαραιτήτων μετὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1834, Λατῖνοι καὶ Ἀρμένιοι ὁμοῦ προσεπάθησαν νὰ ἀποκτήσωσι πλήρη κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων. Ἡ πίεσις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐπὶ τῆς Τουρκίας ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ καταργηθέντος, μετὰ τὰς σταυροφορίας, Λατινικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1847, ἐνῶ οἱ συνεργαζόμενοι Ἄγγλοι (Ἀγγλικανοί) καὶ Γερμανοὶ (Λουθηρανοὶ) Προτεστάνται, ὡς καὶ οἱ Οὐνῖται, εἶχον ἐμφανισθῆ ἤδη εἰς τὴν Ἁγίαν Γῆν κατὰ τὸ ἔτος 1840. Παρὰ ταῦτα, οἱ Ἅγιοι Τόποι εὐρίσκον ἰδιαιτέρως τὴν περίοδον αὐτὴν, ὡς καὶ παλαιότερον, ἰσχυρὰν ὀρθόδοξον βοήθειαν ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμειξις, δυστυχῶς, δὲν ἦτο παρὰ ταῦτα καὶ παντελῶς ἀνιδιοτελής.

Ἡ ἔλευσις εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ Ρώσου Ἀρχιμανδρίτου Πορφυρίου Οὐσπένσκι ἐν ἔτει 1843 καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς Ὀρθόδοξου Ρωσικῆς Ἀποστολῆς ἐν ἔτει 1848 ἐνεδυνάμωσαν τὴν Ὀρθόδοξον παρουσίαν, ταυτοχρόνως ὅμως ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς Ἀποστολῆς κλίμα τεχνητῆς ἀντιπαραθέσεως μεταξὺ τῆς ἑλληνοφώνου Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος καὶ τοῦ ἀραβοφώνου αὐτῆς ποιμνίου, ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλος ἡ ἀνάμειξις τῶν ρωσικῶν συμφερόντων εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῶν Ἱεροσολύμων πράγματα καὶ ἡ πρόσδεσις τοῦ ποιμνίου εἰς τὸ ἄρμα τῆς Ρωσίας· ἡ πολιτικὴ αὕτη, ἡ ὁποία ἐκ τῶν ὑστέρων ἔτυχε δυσμενοῦς κριτικῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ρωσίᾳ, εἶχεν ὡς ἀποκορύφωμα τὰ γεγονότα τοῦ τέλους τῆς πατριαρχίας τοῦ ἐπιφανεστάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου Β', ὁ ὁποῖος, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων διπλωματῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέφυγε τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐν ἔτει 1872 ἐν τῇ Βασιλευούσῃ συνοδικῇν καταδίκην τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος καὶ τοῦ ὑποκρυπτομένου ὀπισθεν αὐτοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ καὶ πανσλαβισμοῦ. Τοῦτο, βεβαίως, ὠδήγησε τὸν Κύριλλον Β' εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος, ἡ ὁποία, πρῶτον μὲν μετὰ ἀπὸ Σύναξιν αὐτῆς (1872) ἀπεφάσισε καὶ ἐν τέλει ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, παρὰ τοὺς γενομένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας διωγμοὺς τῶν ἀδελφῶν, ἔπειτα δὲ καὶ ἐξέλεξεν (1873) ὡς διάδοχον αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην Προκόπιον Β'. Ἡ Ρωσία, ἀντιδράσασα εἰς τοῦτο, κατέσχε τὰ κτήματα τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Βεσσαραβία καὶ Καυκάσῳ, τὰ ὁποῖα ἀνεκτήθησαν καὶ πάλιν τῷ 1875· τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπεκύρωσε τὸν νέον ἐσωτερικὸν «Κανονισμὸν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων».

Παρὰ ταῦτα ἡ μακρὰ πατριαρχία τοῦ Κυρίλλου Β' (1845-1872) ὑπῆρξε καθοριστικὴ, καὶ ἐν τοῖς πλείοσιν ὠφέλιμος διὰ τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων· ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, μεταξὺ ἄλλων, ἰδρύθη (1853) τὸ Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον, τὸ παλαιότερον ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ ἡ θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (1855), θεολογικὸν φυτώριον μεγάλων ἐπιστημόνων τῆς καθόλου Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἐγκατελείφθη δὲ καὶ τὸ ἔθος τῆς ἐκλογῆς Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπικρατήσῃ κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας, ὥστε νὰ ἐνισχύηται ἡ Σιωνίτις Ἐκκλησία ὑπὸ τοῦ κέντρου τῆς Ρωμηοσύνης, τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ διεθνεῖς πολιτικαὶ σχέσεις καὶ ἡ σφοδρὰ διπλωματικὴ διαμάχη Γαλλίας καὶ Ρωσίας τῷ 1851 διὰ τὴν προώθησιν τῶν συμφερόντων τῶν Λατίνων ἢ τῶν Ὀρθόδοξων ἀντιστοίχως, ὠδήγησαν εἰς νίκην τῶν τελευταίων, ὅτε τῷ 1852 ἐξεδόθη εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τῶν Ρωμηῶν διάταγμα, (χάτι σερίφ), καὶ τῷ 1853 ἐν διάταγμα ἀκόμη, διασαφητικὸν τοῦ προτέρου, τὰ ὁποῖα, ὡς καθορίζοντα τὴν λειτουργίαν τῶν Προσκυνημάτων καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δικαιώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, συνιστοῦν οὐσιαστικῶς τὸ σημερινὸν Προσκυνηματικὸν Καθεστῶς. Ἡ γενομένη τῷ 1856 Συνθήκη τῶν Παρισίων, ἐπεβεβαίωσε τὸ τότε ἰσχύον Προσκυνηματικὸν Καθεστῶς, τὸ ὁποῖον κατωχυρώθη καὶ ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου τῷ 1878. Τὸ Καθεστῶς τοῦτο, δικαίως εὐνοοῦν τὴν ἀρχαιοτάτην ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῆ Ἐκκλησίαν, τὴν Ὀρθόδοξον, ἐπικυρωθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καί, ἀργότερον, ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν (1947-1950), εὐρίσκεται καὶ σήμερον ἐν ἰσχύϊ, φυλαττόμενον ἐπιμελῶς ὑπὸ πασῶν τῶν χριστιανικῶν Κοινοτήτων, ὡς κλεῖς ἀσφαλείας τῶν λειτουργικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ προσκυνηματικῶν συμφερόντων, ἐφ' ὅσον «ὁ φυλάσσω τὴν τάξιν, καὶ φυλάσσειται ὑπ' αὐτῆς».

Ἀξιόλογον δρᾶσιν ἐπέδειξε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. ὁ Σκευοφύλαξ τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως Εὐθύμιος, ἀρξάμενος τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος τοῦ Πατριαρχείου καὶ περατώσας τὴν ἀνοικοδόμησιν πλείστων χώρων τοῦ χριστιανικοῦ τομέως τῆς παλαιᾶς Πόλεως τῶν Ἱεροσολύμων,

ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Ἰόππης (Πύλης Δαυίδ) πρὸς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ὁ τομεὺς οὗτος φέρεται εἰσέτι ὑπὸ τὸ ὄνομά του ("Aftimos")· ἡ Σχολὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ ὁποία μετὰ μικρὰν διακοπὴν (1873) ἀνέλαβε τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐπὶ Πατριάρχου Γερασίμου (1891-1897), ἀργότερον διέκοψε καὶ πάλιν τὰς ἐργασίας της, ὅμως λαμβάνεται πάλιν μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐπαναλειτουργίας αὐτῆς· ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, δηλαδὴ τῆς Ἀδελφότητος, ἐλήφθη μέριμνα καὶ ὑπὲρ τῆς διασφαλίσεως τῶν χειρογράφων καὶ λοιπῶν θησαυρῶν τοῦ Πατριαρχείου, καθὼς καὶ τῆς κτηματικῆς αὐτοῦ περιουσίας, ἡ ὁποία, ἕνεκα τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἐξελίξεων ἐν τῷ 20ῷ αἰῶνι, περιεπλάκη εἰς πολλὰς δυσκολίας· ταυτοχρόνως, τὸ Ὁρθόδοξον Ποίμνιον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ προελθὸν διὰ τῆς τῶν ἑτεροδόξων προπαγάνδας χριστιανικὸν ποίμνιον τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ποιμαντικῆς φροντίδος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τὸν κορμὸν τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ Γῆ, ἀντιμετωπίζει τὰς προκλήσεις τῆς ἀξανομένης θρησκευτικοπολιτικῆς κρίσεως καί, δυστυχῶς, ἀπομακρύνεται τῆς πατρογονικῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ ἐστίας πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ εὖ ζῆν, μεταναστεῦον μακρὰν τῆς Ἀγίας Γῆς.